VÄSTKUSTENS TRÄBÅTSFÖRENING

AKTER-SPEGELN

Nr 7 • 2013

ÅRSMÖTE
25 april 19.00
Hotell Nordevik
i Skärhamn
Välkommen!

Tidig förmiddag den 27 februari med en iskall dimma utanför fönstret, sätter jag mig vid den ibland så förhatliga och mystiska rymdapparaten för att, tack och lov, använda den som en gammaldags skrivmaskin. Akterspegeln ska ut till er igen med bland annat en kallelse till årsmötet.

Men ack, säg den som får vara glad och nöjd i dessa orostider. Lokalradion basunerade just ut att Nord West / Najad har sänt in en konkursansökan. Nu är snart Orusts båtbyggeri tillbaka på ruta ett där allt började. Träbåten! Väl värt att notera för oss trägubbar, men hur ska det gå i framtiden för Orust kommun? Arbetsplatser försvinner, skola stängs innan den tas i bruk, polsk riksdag i ledningen. Listan kan göras lång. Finns det då inget positivt? Jo, den efterlängtade våren är på väg. Talgoxen har börjat såga. Ej i en gren utan på en gren för att imponera på någon av det motsatta könet.

Som jag antydde i förra Spegeln är vår ambition att nollställa medlemsmatrikeln. Det arbetet ser ut att bära frukt och bör vara avslutat till årsmötet, förutsatt att medlemsavgiften betalas in snarast av de som vill vara med på skutan. Pinsamt nog så kom det fram på senaste styrelsesammanträdet att några inom ledningen hade glömt detta. Ingen utpekad, men undertecknad känner lågvattenmärket närma sig. Beror det på ålder – eller har för mycket av den viktiga vävnaden i hjärnan ersatts av sågspån...?

Enkäten som bifogades förra gången, där vi ville ha svar på vad ni förväntade av oss i aktiviteter, överraskade i antal insända svar. Mycket glädjande! Vi tolkar det som att vi på avstånd har aktiva medlemmar. Ett övervägande antal har snarlika förslag. Torbjörn A arbetar nu på en sammanställning som skall behandlas på ett sammanträde i mitten av april. Vi lovar att leva upp till nästan alla era önskemål. Vi kommer att informera om kommande aktiviteter på vår hemsida och till de som svarat på enkäten per snigelpost.

Det tidigare omtalade skrovet (vässing / kåg) finns kvar hos Peter N. Bordfylld i kärnfura med bottenstockar i ek. En unik båt för den händige. Ta kontakt med Peter N, nordbergpeter@telia.com eller 0702-347062. En intressent hörde av sig men vi tappade kontakten.

Minireportaget handlar om bröderna Mattsson, Äng, Henån. Västkustens Värstingar när det gäller att bygga ekor. Kungliga hovleverantörer dessutom!

forts.

Veteranbåtshallen 2013. Närmast en norsk Knarr, därefter nybyggd Eksnipa, Andunge och längst bort turkosa Foxy Lady.
Se mer från Båtmässan på vår hemsida!

FLER ÄN 28 000 BESÖKARE I V-HALLEN!

Rapport från Båtmässan i Göteborg 2 - 10 februari
Arbetsgruppen bestod som vanligt av Mats H, Mats S och mig, där den sistnämnda Mats hade totalansvaret. Och som han förvaltar detta – beundransvärt! Trots vikande besöksantal totalt på Båtmässan, kom enligt vår undersökning 48% av dem till Veteranbåtshallen, många med orden: bästa stället, återkommer, luktar gott osv!

Veteranbåtshallen var fylld med båtar – från en Dinge av det udda materialet Epoxy till en 40 fots IOR som seglat Admiral's Cup. Den fick vi med hjälp av såpa in i hallen; den var lite för bred i förhållande till porten och orsakade nästan Mats H en nervskada.

Scenprogrammet var fullspäckat med Bea-Jonas, Jonas O som kåserade om sin Nya Förälskelse,Torbjörn A om sitt Sjörå, Curre G om Gamlingar och Godingar och många fler, ackompanjerade av ett ljuvligt tändkuledunk. Lilla Kålviks Båtbyggeri presenterade fyra nybyggda träsmycken.

Första söndagen medverkade vi i Veteranbåtens Dag i H-Hallen med föredrag och intervju med tre generationer träbåtsbyggare: Eilert Ericson, Sven Johansson, Christina och Johnny Andersson och André Andersson.

Lotterna på vårt Ekalotteri var slutsålda redan på onsdagen. Rekord! Högsta vinsten, en nybyggd Bohuseka, gick till Borås. Ett överlyckligt vinnarpar infann sig per express en timme efter dragningen!

Övergripande tema var Stjärnbåten, Årets Jubilar, som i år fyller hundra år. Anders Wiss, Torsby Mister och Mäster Stjärnbåt, har sammanställt en historik om denna framgångsrika båttyp som vi publicerar i detta nummer. Ett väl renoverat exemplar ställdes ut inne på mässan och ett väl använt ex i vår utställningshall.

Innan jag avslutar rapporteringen från Båtmässan, vill jag rikta ett varmt tack till våra sponsorer och funktionärer. Utan er hade vårt deltagande i Båtmässan inte varit möjligt!

Nu väntar vi bara på de första skira vårprimörerna och jag önskar er alla en betydligt bättre sommar än den förra – åtminstone vad beträffar väderleken. Vi ses förhoppningsvis och hitta inte på några "stölleprov".

Henån mars 2013
Lars Winckler, ordförande

Havskappseglaren IOR Ron Holland

Ny Andunge och drygt 80 år gamla Stjärnbåten 167 "Jazzmuss"

PRELIMINÄR VERKSAMHETSPLAN 2013

Om du vill medverka vid något av dessa arrangemang så är du mer än välkommen! Vi behöver hjälp för att kunna genomföra planerna. Kontakta Lars, tack!

Onsdag 13 mars
I TAUBES KÖLVATTEN
Föredrag av John Brovik i Kajutan, Henån

Torsdag 25 april
ÅRSMÖTE KL 19.00 HOTELL NORDEVIK SKÄRHAMN
Vi bjuder på en enklare förtäring efter årsmötet och en dialektal underhållning om Tjörn/Orust av Gåke

Torsdag – fredag 2 – 3 maj
VÅRMÄSSA PÅ NÄÄS SLOTT, LERUM
Information om Modellbåtskurser

Lördag 11 maj
FLYTANDE BÅTMÄSSA I LYSEKIL
Lotteriförsäljning på torget

Söndag 26 maj
SMÖGENBRYGGAN
Lotteriförsäljning

Lördag 29 juni – torsdag 25 juli
UTSTÄLLNING PÅ KULTURHUSET KAJUTAN, HENÅN
Tema: Båtbyggartradition på Orust

Lördag – söndag 13 – 14 juli
TRÄBÅTSFESTIVAL I SKÄRHAMN

Lördag – söndag 27 – 28 juli
HENÅNDAGAR
Lotteriförsäljning

Lördag – söndag 24-25 augusti
CLASSIC OPEN I HENÅN
i samband med Öppna Varv

Lördag – söndag 7 – 8 september
SKOGENS OCH BONDENS DAG I BACKAMO

MATS OCH BÖRJE MATTSSON
BYGGDE FLEST EKOR PÅ HELA VÄSTKUSTEN

Vi får kaffe och en pratstund med bröderna Mattsson i köket hos Mats i Henån. Vi talar om tidigare minireportage om båtbyggare i Akterspegeln – Börje och Mats nickar, de känner alla. Och när det gäller båtbyggare på Orust, så kan man dessutom vara säker på att de är släkt!

Här låg tidigare föräldrarnas första hus och 200 m norrut huset där bröderna växte upp. Men Ivar och Rut var inte båtbyggare, de hade marker och bedrev jordbruk här. Nu är marken bebyggd, bl a med villor – i ett bor er ordförande, som alltså är granne med de välkända bröderna.

Från början ägnade sig Mats åt jordbruk och hjälpte sin far på gården. Börje började däremot vid 17 års ålder att bygga båtar hos Johannes Olsson, Kungsviken, bl a två kostrar.

Börje startade sedan båtbyggeriet i Henån i lagårn byggd 1912. I slutet av 40-talet anslöt Mats och lade jordbruket bakom sig – ”Hallberg kom och skulle ha marka där”. Senare byggde de en stor verkstad.

Börje bakom en raga med en vrängla

Välbyggda klassiska 14-fots ekor

Börje och Mats är kända för sina ekor. Och de har byggt flest ekor på hela kusten – ungefär 1 600 st!
Storleken var i regel 14-fotare. Båtarna byggdes efter mallar, som ändrades om beställaren ville ha en annan storlek. De allra första båtarna var snipor, men det blev bara ett par tre stycken.
– Kommer ni ihåg priset på den första ekan ni sålde?
– Jo, Werner Olsson betalade 1000 kr för tre, minns Börje. De flesta båtarna bogserades ned till handlare Werner som var den stora förmedlaren.
Det fanns många båtbyggare på Orust på 40-talet.
– Han lät folk handla på krita, hele bunten. På våren kom de och lämnade sina ekor; han hade långa rader med ekor som han sålde. Rätt var det var så kom det nån jakt eller så som kroka i och så bar det av, säger Mats.
– Den sista ekan vi byggde har vi kvar, den byggdes för kanske fem-sex år sen.
– Men det blev ingen fart på vårt båtbyggeri förrän vi kom till Skaraborgs län Skogshuggarförening som sågade enbart fura. Och vi köpte i många år utav Werner Abrahamsson, men då mest ek.

Kungliga Hovleverantörer

– Och så är ni Kungliga Hovleverantörer?
– Jadå, ett par gånger. I början på 80-talet när Svenska Fartygsbefälsföreningen hade jubileum fick Börje överlämna båten till Kungen och Drottningen i Älvsjö i Stockholm.
– Ni var aldrig med på båtutställningar?
– Jo, vi ställde ut i Stora Höga, vägen gick ju där förbi, det var effektivt! Så var vi med på första båtuställningen 1952 i Ostermans Marmorhallar i Stockholm med en snipa.

Det gick undan i verkstan!

– Hur många timmar beräknar ni på en eka?
– Svårt att säga, säger Mats. Det tog oss ett par månader på hösten, då hade vi fått hem ungefär 1200 brädor som räckte till ca 100 ekor, så sågade vi upp dem och balade upp dem.
– Vi byggde, med Lennart Linstens hjälp, ett par i veckan och bordfyllde 3-4 på en vecka. Lennart var också släkt, förstås! De började vid 6.30 på morgonen och särskilt långa dagar blev det på sommaren. De höll vad de lovade, det var aldrig någon som fick vänta. På sommaren blev det mer beställningar. Werner Olson kom med nya beställningar på roekor och segelekor. Formen var densamma, men segelekan fick en ordentlig köl.
– En höst limmade vi 40 master till Marconiriggade ekor, berättar Mats. Och så gjorde vi en hel del sprisegel också. Det var stor efterfrågan på båtarna efter kriget – folk tjänade pengar, de hade semester och ville ut på sjön.

Goda rykten spred ekorna till Stockholm, Danmark, Belgien, Amerika...

Bröderna fick också stora beställningar till Stockholm.
– Och så annonserade vi en del så här till påsk. Vi sålde en gång 8 st på en annons.

Mats och Börje med den sistbyggda ekan och barnens ekor

– En gång när vi sålde en eka så lade kunden den på taket på en Folka! Men det gick bra, vi bisträckte med mellanlägg...
Vi pratar om att Svante Berner i föreningen har en GKSS-eka, nr 39, byggd 1951 av dem. (Bröderna fick återse båten på Båtmässan 2009 när vi hade den utställd.)
– De var lite jobbigare, för de skulle ha så tjock bordvägg.
– Märkte ni båtarna på nåt vis?
– Nej, bara någon som stod på en utställning. Men sen tog vi väl väck skylten för att ha på nästa, man skulle ju spara!

Smidigt samarbete mellan bröderna

– När man bygger en eka så har en ju böjt bottenborden och sätter ragarne. Sen börjar vi vid babords sida, och sätter en andra gång på styrbordssida, men där man har slutat ska man börja igen, annars drar den sig.
– Jag höll emot och han borra och spika. Och så sätter en fast med tvingar och så nitade och spikade han medan jag sågade till nästa, förklarar Börje. Spanten pinnades, det var ekonomiskt försvarbart, men inte borden.

Vi går ut och tittar på de sist byggda ekorna och Börjes Bilmuseum. Här står de välrenoverade skönheterna på rad – familjens första Standard Vanguard, en Volvo PV 47, Duett,

En Standard Vanguard finns kvar – ser ut som ny!

A-Ford och många, många fler.
Men Mats har inte sysslat med bilar.
– Nej, jag sträcker mig inte längre än till att köra. Jag körde lastbil i många år, nästan bara båttransporter. Nu kör jag bara på sommaren, ett och annat gruslass eller så, det är trevligt, säger den 86-årige Mats och ger sin ett år yngre bror ett handtag över tröskeln.

Lars W, Cia H

STJÄRNBÅTEN 100 ÅR

Historien om Stjärnbåten börjar 1913. GKSS i Göteborg anordnade då en tävling för att skapa en juniorbåt, eller pojkbåt som det också kallades. Den skulle ha max 15 m^2 segelyta och fick inte vara längre än 5,5 m.

Fem förslag kom in. Jan Jacobsson, förman på Ängholmens varv, vann med förslaget ”Rymlig”. Den döptes senare till Joyce och seglades mycket framgångsrikt av Krusell. ”Jäkla Joyce” var ett utryck som konkurrenterna myntade. Pojkbåten seglades med en rorsman och minst en gast.

GKSS Junioravdelning beställde totalt 21 pojkbåtar av CE Andersson, Sund-Sandvik, senare Vindön Marin, med Joyce som modell för att få fart på juniorseglingarna.

Vår utställningsbåt, Stjärnbåten Jazzmuss, till havs

Båtarna fick ett nummer från 1 till 22 samt ett namn efter en stjärna. Nr 13 hoppades över men byggdes senare och fick namnet Pommac. Båtarna lottades ut den 25 maj 1928. GKSS beslöt 1932 att bilda entypsklassen Stjärnbåten och att upprätta ett register. Många pojkbåtar som var byggda före 1928 mättes senare in i Stjärnbåtsklassen.

Stjärnbåten blev snabbt en mycket populär juniorbåt ända fram till 1970-talet. Den byggdes på många varv runt om i Sverige, flest på småbåtsvarven i Bohuslän och varven i Stockholms skärgård. Totalt registrerades 531 Stjärnbåtar; den sista byggdes 1973. 1966 ändrades reglerna – den fick en annan rigg och fick föra spinnaker. Klassen kallades Stjärna 66.

Ritningarna för Stjärnbåten användes när Finland byggde ett stort antal ”Vingbåten” och i England byggdes 140 båtar som kallades ”Loch Long”. 1938 diskuterades om Stjärnbåten skulle bli en klass i de Olympiska Spelen i Helsingfors – det blev dock inte så.

Många seglare har börjat sin kappseglingskarriär i Stjärnbåten; flera blev som seniorer Guldpokalsegrare, medaljörer i Olympiader och Världsmästerskap.

Idag finns ca 70 Stjärnbåtar kvar varav ett 40-tal är sjödugliga. Det kappseglas regelbundet i Baggensfjärden av ett gäng entusiaster och ett liknande gäng i Göteborg är på gång, då GKSS Stjärnbåtssektion har bildats. På nationaldagen arrangeras en Stjärnbåtsregatta vid Långedrag i samband med Stjärnbåtens 100-årsjubileum.

Besök gärna www.stjärnbåten.se. Där finns information om allt vi vet om Stjärnbåten idag. Du får gärna komplettera, sända bilder, startlistor, tidningurklipp m m och korrigera uppgifterna. Skicka epost till undertecknad.

Anders Wiss, anders@wiss.se